

**Тарҷуман
шарҳи форсии
шайх Солеҳи Сабзаворӣ
ба
забони тоҷикӣ**

Дафтари ҳифз ва нашри осори Мансури Ҳошими Хуросонӣ ҳафизахуллоҳ таъоло

الحمد لله
الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا
هدى الله لنا

Дарси панҷум

Ваҳдати ақл ва маротиби он

Саҳ 23 то 25

Ваҳдати ақл ва маротиби он

(أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين

Қаблан рӯшан шуд ки меъёри шинохт, се хусусият дорад: Аввал инки зарури аст, дувум инки воҳид аст ва мутаъаддид нест ва севум инки бадеҳи аст ва худааш ниёз ба шинохт надорад. Гуфтем ин суъол матраҳ мешавад ки оё ақл ин се хусусиятро дорад то меъёри шинохт бошад? Аз дарси қабли рӯшан шуд ки хусусияти аввалро дорад; Чун рӯшан шуд ки инсон чи бихоҳад ва чи нахоҳад маҷбур аст аз ақли худ истифода кунад ва истифода аз ақл, хислати зотии ӯст ва ин болотарин ҳадди зарурат аст. Аммо хусусияти дувум)

Ваҳдати ақл

(аст; Ба ин маъно ки ақл як ҳақиқати воҳид аст ва таъаддуи ҳақиқӣ надорад. Устозунал Мансур дар табиини ин хусусият мефармояд:) **Ақл, гавҳари якдонае аст** (аз боби ташбеҳ ба лиҳози арзишмандӣ) **ки миёни фарзандони Одам муштарак аст** (ба ин наҳв ки ҳамаи онҳо аз он баҳраманданд) **ва мабной ихтиёри фардӣ ва масъулияти иҷтимоӣ онон ва ҳалқаи итисолашон ба якдигар маҳсуб мешавад** (яъне ҳар инсон ба лиҳози фардӣ вақте дорои ихтиёр маҳсуб мешавад ва қодир ба интиҳоби хубӣ ё бадӣ аст ки ақл дошта бошад ва лизо шахси девона соҳиби ихтиёр намешавад ва қодир ба интиҳоб нест. Ҳамчунин ҳар инсон ба лиҳози иҷтимоӣ ва дар иртибот бо дигарон вақте масъул, маҳсуб мешавад ва бояд посухгӯӣ амалкарди худ дар назди дигарон бошад ки ақл дошта бошад ва лизо фарди девона, масъул маҳсуб немешавад ва мукаллаф нест. Ҳамчунин чизе ки мабной тафҳим ва тафохум миёни инсонҳо маҳсуб мешавад ва онҳоро дар арсаҳои мухталиф ба ҳам пайванд медиҳад, ақл аст. Мефармояд:) **ва аз онҷо ки маншаъи** (яъне холиқи) **воҳид дорад, идрокоти воҳиде низ дорад** (чун таъаддуи ҳақиқӣ ба маънои ихтилоф ва носозгори миёни чизҳое ки аз як холиқ падида шудаанд, мумкин нест) **ва миёни афроди он** (яъне масодиқи он мисли ақли Зайд ва ақли Амр ва ақли Бакр), **ихтилофе нест. Маншаъи ақл, Парвардигори ҷаҳониён аст ки худ ақли маҳз** (яъне мудриқи маҳз ва идрок кунандаи мутлақ ва

Ваҳдати ақл ва маротиби он

комил) **ва раъиси оқилон аст** (бо таваҷҷуҳ ба инки аз ақл яъне идроки худ ба онҳо бахшида ва онҳо банда ва мухотаби ӯ ҳастанд. Манзур аз ақл будан ва оқил будани Худованд, мудрик будан аст; Чунонки мефармояд **﴿وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَنْصَارَ﴾** яъне ӯ дидаҳо ва дидгоҳоро дарк мекунад ва дар меёбад; Бо таваҷҷуҳ ба инки ақл ҳам чизе ҷуз нерӯи идрок нест ва таъбан нисбат додани он ба Худованд бо ин маъно саҳиҳ аст ва шаръан ҳам ишколе надорад; Чун Худованд фармудааст: **﴿لِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾**; Яъне ҳамаи номҳои хуб барои Худованд аст ва ақл ё оқил ҳам бо маъное ки гуфтим номи хубе аст ва бо соири номҳои хуби ӯ ва сифоти ки дорад, мунофоте надорад) **ва дар афъоли ӯ** (яъне хилкати афрод ва масодиқи ақл ки ҳама махлуқи ӯ ҳастанд) **мунофоте нест. Аз ин рӯ, оқилон дар саросари ҷаҳон бо ҳар наҷод ва забон ва фарҳанге** (бо инки инҳо одатан муқтазии тафовут ва ихтилофи назар ҳастанд), **дар назариёте ки ба ақл истинод дорад** (на назариёте ки масалан ба завқ ё эҳсосот ё тақлид истинод дорад), **итифоқ доранд ва ду нафар аз онон бо ҳам ихтилоф намеkunанд. Ба унвони мисол, ҳамаи онон итифоқ доранд ки ончи ҳис мешавад** (яъне бо ҳавосси панҷгона) **вучуд дорад ва кул аз ҷуз** (яъне ҷузъи ҳудаи) **бузургтар аст ва иҷтимои ду нақиз** (яъне ҷамъи шудани ду ҷизи мутаноқиз дар он воҳид мисли будан ва набудани як ҷиз дар як замон) **муҳол аст ва ҳодис** (яъне чизе ки қаблан набуда ва баъдан пайдо шуда) **ба муҳдис** (яъне чизе ки онро падид оварда бошад) **ниёзманд аст ва хабари мутаботир** (яъне хабаре ки афроди мутаъаддид ва пароканда бидуни имкони табонӣ миёни худ ба як сурат, ривоят кардаанд) **саҳиҳ аст ва зулм бад аст ва адл хуб аст ва монанди он. Ин** (яъне ин ваҳдати идрокот миёни ҳамаи оқилон) **ба он маъност ки ақл, вучудӣ воҳид аст ва аз ин ҳайс, салоҳияти онро дорад ки меъёри шинохт воқеъ шавад** (бо таваҷҷуҳ ба инки гуфта шуд воҳид будан барои меъёри шинохт, зарурӣ аст) **то бо илтизом ба он** (яъне ручӯъ ба ақл ва амал бар тибқи он), **ихтилофи оқилон ба итифоқ табдил гардад** (бо таваҷҷу ба инки назариёти мавриди ихтилофи онҳо дар ниҳоят ба яке аз назариёти мавриди иттифоқашон бар мегардад ва ихтилофи онҳо дарбораи он ба хоҳири адами илтизомашон ба ақл дарбораи он аст ё ба хоҳири ин аст ки ба баъзе аз мавонеъи шинохт ки баъдан зикр мефармояд, мубтало ҳастанд; Вагарна ҳар гоҳ ба ақле ки Худованд ба онҳо додааст, илтизоми комил дошта бошанд ва мавонеъи шинохтро аз пеши роҳи он канор бизананд, имкон надорад ки дарбораи чизе бо ҳам ихтилоф бикунанд. Ин нуктаи бисёр муҳимме аст ки ҳар гоҳ ақл дар миёни мардум

Ваҳдати ақл ва маротиби он

хоким шавад, ихтилофоташон ба иттифоқ табдил мешавад; Чун ақл ба унвони чароғе ки Худованд дар вучуди ҳамаи инсонҳо рӯшан кардааст, ҳудаш мучиби ихтилоф намешавад, балки табиъатан ва ба иқтизои ҷавҳари малакутии худ, боиси биной ва огоҳии инсонҳо ва дар натиҷа, рафъи ихтилофоташон мешавад. Аммо суъол инчост ки оё ақл ба унвони як вучуди воҳид, дар айни ваҳдати худ маротиби мухталифе надорад? Дар ин сурат, оё ихтилофи маротиби он дар афроди мухталиф боиси ихтилофи онҳо дар сурати табаъияташон аз он намешавад? Суъоли дигар онки оё сатҳи идрокоти ақл, нисбат ба ҳамаи назариёт, яке аст ё инки шиддат ва заъф пайдо мекунад? Агар идрокоти он сутуҳи мухталифе дорад, оё табаъият аз идрокоти он дар ҳамаи сутуҳ боиси рафъи ихтилоф мешавад ё сирфан дар як сатҳи хос? Ин ду суъоле аст ки устозунал Мансур дар инҷо посух медиҳад ва дар баёни).

[Маротиби ақл ва идрокоти он]

(мефармояд:) **Ҳар чанд барои он (яъне барои ақл), маротиби мутаъаддид ва ақдори (яъне кдрҳо ва андозаҳои) мутафовите вучуд дорад, вале возеҳ аст ки ихтилофи маротиб ва ақдори он, ба ваҳдати он ба унвони мабной шинохт, осебе намерасонад (яъне бо вучуди инки дараҷоти мутаъаддид ва андозаҳои мутафовите дорад, воҳид аст); Монанди нур ки шидат ва заъф дорад, вале дар ҳамаи маротиб ва ақдори худ мабной мушоҳида шуморида мешавад (ин беҳтарин мисол аст; Чароки ақл аз лиҳози коркард, дақиқан монанди нур аст ва монанди нур амал мекунад. Нур чароғ ҳар чанд аз нури офтоб, заъифтар аст ва дар мартабаи поёнтар нисбат ба он қарор дорад, боз ҳам сабаби дидани ашъъ мешавад ашъе ки дар рӯшаноии он дида мешавад, қатъан вучуд дорад. Бо ин ҳол, ақли мо ҳар чанд аз ақли Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи ва олиҳи ва саллам заъифтар аст ва дар мартабаи поёнтар қарор дорад, боз ҳам сабаби шинохти мафоҳим ва масодиқи онҳо мешавад ва қобили эътибор ва иттиқо аст). Ба илова, ақл ба маъной неруӣ андеша ва доноӣ (яъне неруе ки аз тариқи андеша ва тафаккур ба доноӣ ва илм мерасонад), агар чи дар барҳӣ инсонҳо (монанди анбиё ва авлиё ва ҳакимо) бештар аз барҳӣ дигар (монанди оммаи мардум) аст, дар ҳамаи инсонҳо ба қадри кофӣ (яъне ба қадре ки барои шинохти чизҳои мавриди ниёзашон, лозим аст) вучуд дорад ва ҳамин барои ваҳдати он ба унвони меъёри шинохт кофӣ аст; Зеро Худованди одил (ба иқтизои адли худ), ба ҳар инсонӣ**

Ваҳдати ақл ва маротиби он

мукаллафе (яъне инсоне ки ўро ба шинохт, мукаллаф сохта) баҳрае кофӣ аз ақл баҳшида (яъне баҳрае ки барои амал ба таклифи худ ба он ниёз дорад) ва зиёдии он дар бархӣ, фазлест ки ба онон баҳшидааст, бидуни он ки зулме ба бархӣ дигар бошад (чун зулм ин аст ки ба касе камтар аз ниёзаш бидиҳад, вале агар ба ҳама ба андозаи ниёзашон бидиҳад ва ба баъзе бештар аз ниёзашон, айбе надорад); **Чунонки фармудааст: ﴿وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَّشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾**¹ <<Худованд барои ҳар кас ки хоҳад меафзояд ва **Худованд вусат диҳандаи доност**>>! (Яъне бар асоси доноии худ барои баъзе вусъат медиҳад вагарна бо онҳо хешованди надорад) **Ҳамчунонки ақли бархӣ инсонҳо** (ки комилтар аст), дар фарояндӣ табиӣ ва мутақобил (яъне ҷарҳа ва раванди нохудоғона ва ду тарафа), ақли бархӣ дигарро (ки нокистар аст) **комил мекунад; Ҷароки онҳо бо якдигар дар таъомуланд** (яъне ба таври табиӣ бо ҳам иртибот доранд) **ва аз тариқи ҳамандешӣ** (яъне баҳсу машварат ва суъолу ҷавоб), **ақлӣ ҷамъеро падида меоварнад ки нуқсони ақли фардиро ҷуброн мекунад** (яъне ақли ноқиси афрод бо ҳам ҷамъ мешавад ва як ақли комилро месозад); **Чунонки Худованд фармудааст: ﴿وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا شُرَكَاءَ﴾**² <<**Ва барҳеро бар бархӣ дигар дар рутба бартарӣ додем то бархешон бархӣ дигарро ба хидмат бигиранд**>>! (Яъне ақли бархиро комилтар аз ақли бархӣ дигар сохтим то илова бар ақли худашон, аз ақли якдигар ҳам истифода кунанд. Ин дарбораи маротиби ақл буд. Аммо дарбораи сутух ва анвои идрокоти ақл, мефармояд:)

Албатта идрокоти ақл дар ҳеҷ инсоне басит нест (яъне дар як сатҳ ва ба як навъ нест), балки баста ба миқдори илм ва мавонешаш дар ў (яъне баста ба инки инсон чи андоза маълумот дорад ва чи мавонеш барои касби маълумоти бештар дар вучуди ўст), **маротиби мухталифе дорад** (яъне шиддат ва заъф дорад) **ки шомили ваҳм ба маънои эҳтимоли мағлуб** (яъне эҳтимоли камтар аз 50 дарсад), **шак ба маънои эҳтимоли мутасовӣ** (яъне эҳтимоли 50 дарсад), **занн³ ба маънои эҳтимоли ғолиб** (яъне эҳтимоли бештар аз 50 дарсад) **ва яқин ба маънои адами эҳтимоли хилоф** (яъне эҳтимоли 100 дарсад) мешавад. Бо ин ҳама, ҳар чанд ҳамаи онҳо аз ақл бар меҳезанд (бо таваҷҷуҳ ба инки ҳама идрокоти ақлӣ ҳстанд ва асосан идрок, ба ҳар наҳве ки бошад кори ақл аст), **ин танҳо яқин аст**

1 . Бақара/ 261.

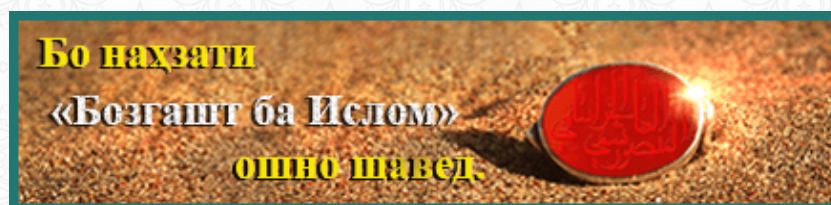
2 . Зухруф/ 32.

3 . [Гумон] ношир.

Ваҳдати ақл ва маротиби он

ки меъёри шинохт шуморида мешавад (на ваҳм, шак ва занн); **Чароки ваҳм, шак ва занн, каму беш** (яъне дар занни камтар ва дар ваҳми бештар) **бо эҳтимоли хилофи худ таъороз доранд** (бо таваҷҷу ба инки ваҳми ба як чиз дар воқеъ занн ба хилофи он чиз аст ва шак ба як чиз дар воқеъ шак ба хилофи он чиз аст ва занн ба як чиз дар воқеъ ваҳм ба хилофи он чиз аст ва дар ҳар се маврид, ақл ду эҳтимоли мутаъораз медиҳад) **ва бо ин васф, худ ба меъёре барои шинохт ниёзманданд то дурустии яке аз ду эҳтимоли мавҷуд дар онҳо шинохта шавад** (бо таваҷҷуҳ ба инки ҳар чо ду эҳтимоли мутаъориз мисли дуруст будан ва ғалат будан вучуд дорад, ниёз ба шинохт аст ва шинохт ба меъёр ниёз дорад) **ва он меъёр ҳамоно яқин аст ки эҳтимоли хилофе дар он нест** (ва ба ҳамин далил ниёз ба шинох дар он вучуд надорад ва дар натиҷа ниёзе ба меъёри дигар ҳам нест) **ва бо ин васф, ҳучҷияти он** (яъне эътибор ва воқеънамо будани он) **зотӣ ва бадеҳӣ аст** (яъне ҳам дар зоти он вучуд дорад ва аз он қобили ҷудои нест ва ҳам ба шакли возеҳ дар он вучуд дорад ва ниёзе ба истедлол барои он нест). **Аз инчо дониста мешавад ки мабнӯи шинохти инсон** (ё ҳамон меъёри шинохти ӯ), **танҳо яқин аст** (ки яке аз идрокоти ақл аст, пас ҳар чо гуфта мешавад: Ақл меъёри шинохт аст, манзур танҳо яқини ақлӣ аст, на ҳамаи анвоъи идрокоти ақл аъам аз яқинӣ ва заннӣ ва шаккӣ ва ваҳмӣ) **ва ҳар шинохте ки ба яқин боз намегардад, эътиборе надорад** (ҳар чанд масалан ба занн боз гардад); **Чунонки Худованд фармудааст:** **﴿إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي﴾** **<<Ҳар оина занн чизеро аз ҳақ бениёз намекунад>>** (яъне аз шинохти ҳақ бениёз намекунад ва таъъан ҳуччат нест) **Ва ин дар ҳоле аст ки занн, қаватарин идроки инсон пас аз яқин аст ва идрокоти дигари ӯ** (яъне шак ва ваҳм), **ба маротиб аз он заифтаранд ва таъъан ба тариқи авло, ҳуччат шуморида намешавад.**

(والسلام عليكم ورحمت الله وبركاته)

1. Юнус/ 36.

Пойгоҳи иттилоърасонӣ дафтари ҳифз ва наشري осори Мансури Ҳошимии Хуросонӣ ҳафизаҳуллоҳ таъоло

* Лутфан бар рӯй линки мавриди назари худ клик кунед.

Лангоҳи мавриди
бозСаҳифаи феҳристи
пойгоҳСаҳифаи гузаштаҳои
пойгоҳСаҳифаи нақшаи
телеграмҳои пойгоҳ